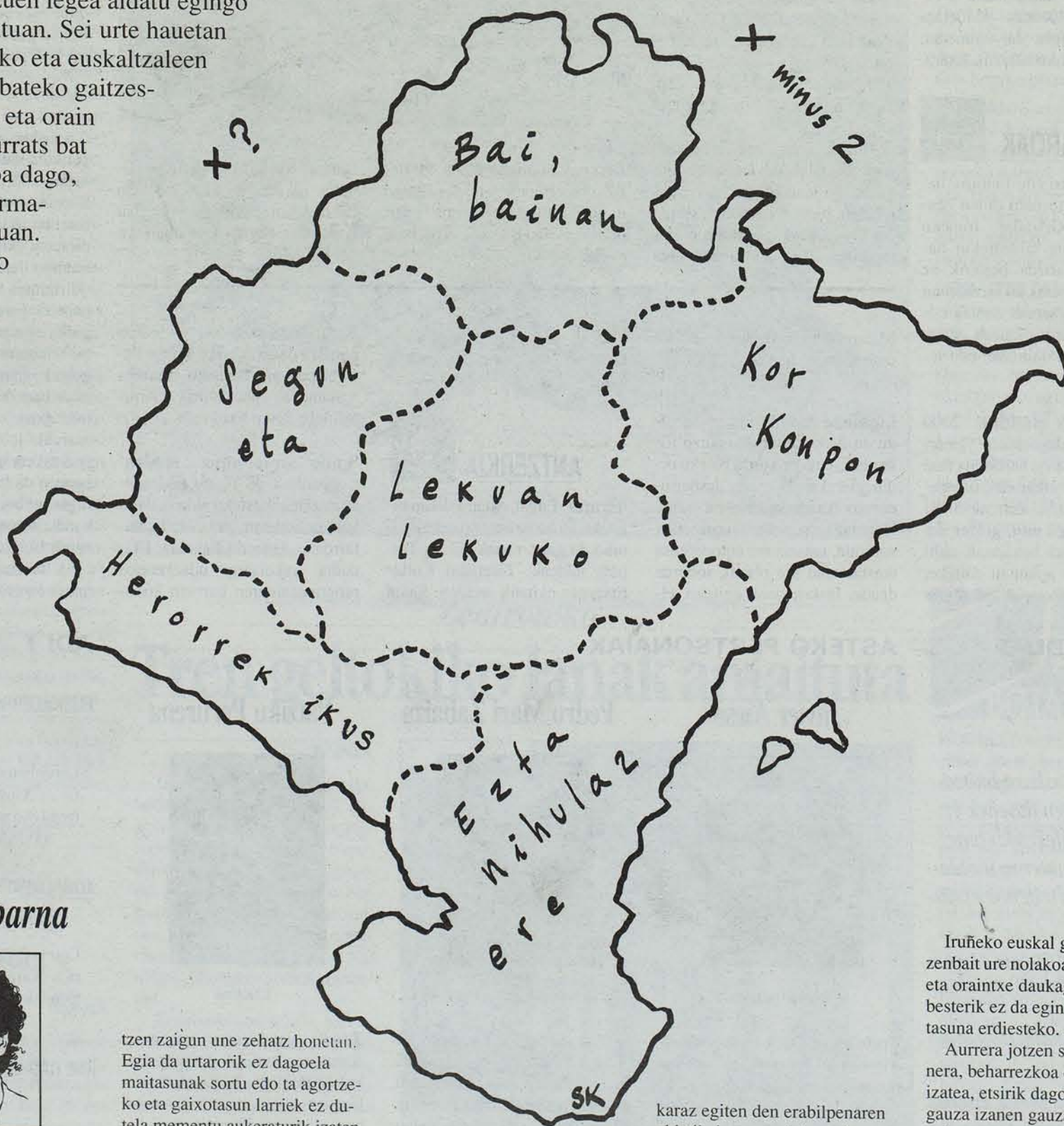

Nafarkaria

Nafarroako gehigarria / Ostirala, 1992ko urriak 29 / II. urtea / 45. zenbakia

Euskararen Legearen aldaketa

Onartu eta sei urte beranduago, Nafarroa hiru aldetan banatu zuen legea aldatu egingo dute Parlamentuan. Sei urte hauetan eztabaida franko eta euskaltzaleen aldetik ia aho bateko gaitzespena sortu du, eta orain berriro beste urrats bat emateko asmoa dago, euskararen normalizazio prozesuan. Bukatu gabeko prozesua, denen ustetan, Foruaren Hobetzearen 9. artikulua aldatu ezik. Baina hori beste borroka da.

Zubian barna

BINGEN AMADOZ

Astebeteko epe laburrean izan ditut nire inguruan astindu nauten albiste esperogabeak, txarrak batzuk, onak besteak. Ez dakit udazkenak ekarritakoak, udaren ondorioak diren edo ta hor nunbait gure goitik dabilzan indar ezezagunen arteko nahasketa bereziak gertatu diren, gizateriari bizitzea toka-

tzen zaigun une zehatz honetan. Egia da urtarorik ez dagoela maitasunak sortu edo ta agortzeko eta gaixotasun larriek ez dutela mementu aukeraturik izaten agertzeko. Bainan, hala ere, badijadi naturak nola edo hala bultzatzen gaituela une batetan, batera edo bestera indar gehiagoz.

Edozein modutan eta garaiak hala aginduta agian bada ezkortasun osoz mintzatzen aditzen dudana eta alderantziz, guztia kolore argiz jantzirik ikusten duten horietakoak. Udazken hasiera honi ez omen zaio erdibideko iritzirik egokitzen.

Gure hizkuntzaren etorkizunaz biziki ezkor mintzatu zait

ingurugiro erabat euskaldun duen gipuzkoar bat. Harentzat gehienaz jota ere bi belaunalditan galduko da euskara. Garai batean pizturiko aldeko interesa bertan behera abiatu da, dagoeneko, bere uestez.

Egia da seme-alabarik ez duela oraindik sortu eta martxa horretan, jakina, bere etxean harekin batera bukatuko dela euskara eta bestelako edozein mintzaira ere. Nire inguruko errealitatea, eus-

karaz egiten den erabilpenaren aldetik, berarena baino askoz ere pobreago izanik ere, baikor agertzen naiz gehienetan hauzi honetan. Errealitatea ez da erabat hala edo hola izaten eta ikuspuntu txarra ala ona geureganatzeko aukera dugu beti ere.

Askok kostata euskara ikasita bati, barnean daraman bere semeari gure hizkuntzaren transmisioa egingen dion ala ez zalantzan duela aditzea mingarria da, guztiz, nire belarrirako.

Egunean zehar, hala ere, badi- ra bestelakoak.

Iruñeko euskal giroa duela zenbait ure nolakoa zen gogoratu eta oraintxe daukaguna ikusi besterik ez da egin behar baikortasuna erdiesteko.

Aurrera jotzen segitzeko gainera, beharrezkoa dugu baikor izatea, etsirik dagoena ez baita gauza izanzen gauzak hobetzen saiatzeko. Baikor eta ez konforme, noski, daukaguna, lehenagokoa baino hobeagoa bada ere, ez baita inolaz ere aski.

Pesimismoak jota dagoen herria ezagutu dut arestian eta hango hizkuntza benetan galtzeko zorian dago. Egoera ekonomiko eta sozialari ere etzaio etorkizun goxorik sumatzen, etsipena arlo guztiena baita nabarmena.

Gurean ez gara horrela bizi, ematen dit, eta espero dezagun bide horretatik ez abiatzea, bestela gureak egin du.

Gure aukerak

ERAKUSKETAK

Patxi Paris argazkilariaren lanak ikusgai daude Tafallako erakusketa aretoan, Kultur Patronatoak eta Higuera argazkilari taldeak antolatutak. 'Tendido de sol' izenpean aurkeztu ditu artistak bere argazkiak.

Javier Sanagustin artistaren lanen erakusketa zabalik dago Lan Kide Aurrezki Kutxak Iruñeko Sarasate ibilbidean duen aretoan. Erakusketa azaroaren 8a arte egonen da ikusgai, eta ikus-tera joateko lanegunetan arratsaldeko 6.30etatik 8.30etara dauka ordutegia. Jai egunetan, berri, eguerdiko 12etatik 2etara.

IKASTAROAK

Dantzak ikasi edo fanfarre batean musika jo nahi duten neska-mutilek Ortazar Iruñeko euskal folklore taldearekin harremanetan jartzea besterik ez dute, taldeak berak jakinera eman duenez. Interesatuak dantza taldeak Descalzos kalean duen egoitzara joan daitezke, edo telefonoz deitu.

Nazioarteko politika. 2000 Urtearen Bidegurutzea gaiari buruzko ikastaroa hasiko da aste honetan IPES elkarteak, ostegunetan hain zuzen, azaroak 5. Bi ordutegi izango ditu, goizez eta arratsalde, eta bakoitzak nahi duen txandan apuntatu daiteke. Javier Aisa kazetariak eta Javier

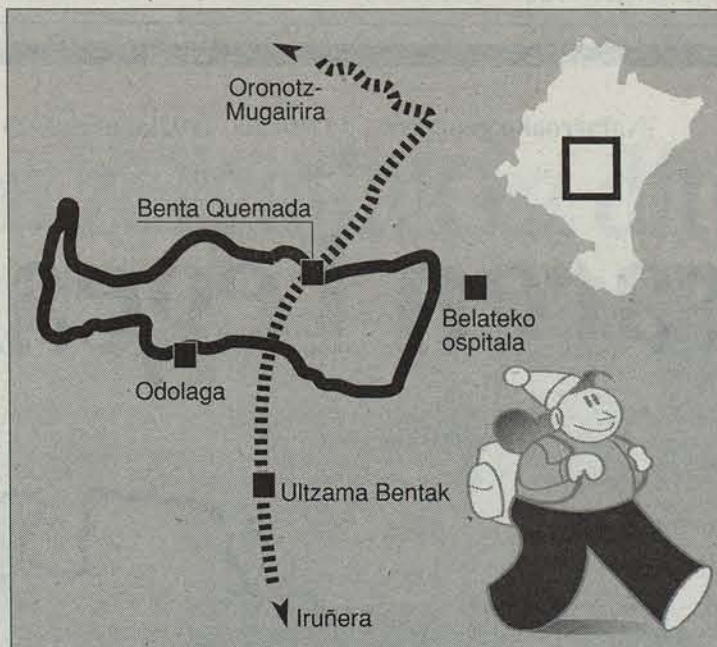
Ospital, pago eta trikuharriak

Pago eta haritzek beren soineko ederrenak janzten dituztenean, udazkenean, mendi eta inguruetan ibiltzeko garai onena izaten da, eta garai honetan gaudela aprobetxatzeko, Belate inguruan ibilbidea proposatzen dizugu asteburu honetarako.

Belate uraren isurialdearen mugan dago, eta ezaguna oso da lainoak eta elurak tokiari dioten atxekimendua dela eta. Ibilbide hau Ultzamako Bentaren aurretik ateratzen den bidean hasten da, behialako ospitaleraino.

Oso famatua izan zen 1156 aldera sortu zenetik, eta XIV. mendean izan zuen bere garai hobereena. Geroago, hondatu zuten, 1513an, eta beherakada izan zeun, erromesak ere gutxitzean.

Hortik, errepidea zeharkatu ondoren, telebistako errepetidore bateraino joan behar da, eta aurrerago, bideari jarraiki, Txaruta eta Garmendiko leporaino. Hor topatuko dugu Donamaria eta

Ultzama bitarteko bidea. Hortik aurrera, errepidera buelta egingo dugu, Odolaga baseritik igaro ondoren. Hau Baztangoa da, bere armariak ongi adierazten duen

bezala. Bidean ere Etenekogainako larrean zonalde honetan dauden lau trikuharrietako bat ikus dezakegu, Donamariako dermioan.

Mateo historiagileak zuzenduko dute ikastaro hau.

karteak aldapa kalean duen egoitzara jo behar da, arratsaldeko 8etatik 10etara.

ANTZERKIA

'Israfel' Edgar Allan Poeren bizitzari buruzko antzezlan eskainiko du gaur, urriak 30, La Traperia taldeak, Tafallako Kultur Etxearen ekitaldi aretoan. Saioa

'Ostiraletan antzerkia' zikloaren barruan dago, herriko kultur Patronatoak eta Bianako Printzea erakundeak antolatutak. Arratsaldeko 8etan hasiko da.

'Ipuin misogino ttikiak' Conpañia T de Teatre taldearen antzezlan ikusteko aukera dago igande honetan, azaroak 1, Nafarroako Antzerki Eskolan. Ekitaldia eskolaren udazkeneko programazioaren barruan koka-

tzen da, eta arratsaldeko zortzietan eskainiko dute. Sarrerak 600 pezetan salduko dira, baina gazte txartela edukiz gero, 300etan bantuko dituzte.

ZINEMA

'El Rey Pasmado' izeneko pelikula ikusteko aukera izango da datorren ostegunetan, azaroak 5, Tafallako Español zineman, bertako Kultur Patronatoak antolatutak. Saioak bi emanaldi izango ditu, bata arratsaldeko 8etan eta bestea gabeko 10.30etan. Sarrerak 175 pezetan salduko dira.

'La selva esmeralda' izeneko pelikula ikusgai egonen da gaur, urriak 30, Irurtzango Kultur Etxean. Aste honetan 'Ingurugiroari buruzko astea' ospatzen ari dira, eta ekitaldiek igandera arte iraungo dute. Gaur arratsaldean, 'Hirigintza eta ingurugiroa Irurtzunen' gaiari buruzko mahainguria egonen da. Bihar, larunbata, Trinitatera txangoa egingo da, goizeko hamarretan, eta gabean, afari barazkijalea prestatu dute, trikitrixaz alaituta. Igandea, azaroak 1, 'laborantza tresnak' erakusketa etnografikoa ikusgai egonen da herriko plazan. Ingurugiroari buruzko astea arrakasta handiz ospatzen ari dira aste honetan Irurtzunen, eta falta diren egun hauetan jende ugari bertaratzea espero dute antolatzaileek.

ERRAN DUTE

ASTEKO PERTSONAIAK

Euskara bultzatzen dutenek ez dute elkar ulertzeko bide bat nahi, primeran moldatzen bait gara denok espainolez».

Jesus Aizpun
UPNko presidentea

«Ezin da saildua izan alaia izan ezean».

Jose Maria Zirarda
Iruñeko apezpikua

«Nik ez dut eskultura egin, eskulturak egin nau».

Jorge Oteiza
Eskultorea

«Aspirina batekin dena konponduta».

Fermin Ezkurra
Osasunako presidentea

Javier Aiesa

EAKo zinegotzia

Pedro Mari Zabalza

Osasunako entrenatzailea

Patziku Perurena

Idazlea

Iruñeko udalaren Eusko Alkartasunako zinegotziak Axular ikastolarekin udalan sortutako istiluak UPNk eraginda izan zirela azaldu zuen prentsaurrekoan, baina udaltzaingoak bere lana bete zuela esan zuen. Aiesaren ustetan, UPNren jarrera euskara «instrumentalizaten ari da eta horren aurka jarrera gogorragoak agertu dira». Zinegotziak ere arazoa konpontzeko bere iritzia eman zuen, eta, ez zuen eman, hain zuzen, inolako konponbiderik, Nafarroako Gobernuaren konpententzia zela esan bait zuen. Gauza berri gutxi, beraz.

Talde gorritxoak bizi duen krisiak Zabalzaaren garaiko kritikarik gogorrenetakoak sortu ditu, eta entrenatzailea inoiz baino haserreago agertu da aste honetan. Etxean Zaragozaren kontra 1-3 galdu ondoren, taldeak «egur guztia» merezi zuela esan zuen Zabalzak, eta asteartean, teoriak atsedenez, entrenamendu bikoitza egin zuen taldeak. Igandean Cadizen aurka jokatu duen partidurako ordezkoren taldea ateratzea pentsatzen ari zela esan zuen eta zer aldatuko zukeen galderaren aurrean «atezainatik ezkerreko aurrelariaraino» erantzun zuen entrenatzaileak.

Idazle goizuetarra asteartean Iruñen Iruñeko Hizkuntz Eskolako Aretoan, Bertso Astearen barruan egin zen Nafarroako bertsolaritzari buruzko mahainguruan. Pablo Joxe Aristoren hernaniarra aurrean zuela, apai-zen eskusartzea, 'giputzentris-moa', konkrezio falta eta ahozko tradizioaren etena kritikatu zituen hitzaldian. Aretu bete zegoela, interesa eta eztabaida sortu zuen, gehienetan bezala, Patziku Perurenak, eta ohizko bertsolaritzak bizi duen etena azpimarratu zuen. «Lehen librepensadorea zen bertsolaria, orain gizatasun jatorra gizentzen laguntzen du».

ADI !

EUSKALERRIA IRRATIA FM 91.0

Larunbatetan 9etatik 10etara... Xinguli Mangulu haurrendako saioa.

XORROXIN IRRATIA FM 107.5

Egunero 20.00etatik 22.00etara... Karakola segi hola gazteendako saioa.

RNE RADIO 1 OM 835

Asteazken zehar 20.30etatik 22.30etara... Zuri eta Beltz Elkarriketak, erreportaiak, musika.

ARALAR IRRATIA FM 106.2

Asteazken zehar 13.30etatik 14.00etara... Bertako bizilagun eta pertsonai ospetsuei elkarriketak.

Ganadu eskasa ferian

PATXI ULAIAR / IRUÑEA

Zidakoseko hiriko ferian, Altsasukoan —eta azken urteotan feria guztietan— somatu den beherakadaren adibide garbia izan zen joan den igandean. Duela zenbait urte arte Nafarroa eta lurralde askotako ganaduzaleen topaleku, pasa den asteburuan tafallarren ikusmina sortzeko eta aspaldiko oroimenak gogora ekartzeko baino ezer gehiagorako ez zuen balio izan behialan feria famatua izan zenak.

Altsasu eta Tafallako bi feriak, urrian egindakoak biak, Nafarroako nagusienetakoak, abeltzaintza eta nekazaritzaren munduak bizi duen krisialdiaren ispi-luak baitira. 500 bat buru saldu ziren Tafallan, gehienak Burguete arrazako pottokak, baina ekitaldiaren beherakadaren adierazgarri zenbait antzeman ziren.

Lehendabiziz, ez ziren ohizko ganaduzaleen erdiak ere azaldu, eta saltzaile eta erosleen arteko tratuak oso berandu itxi ziren: mesfidantza eta gogo gutxiren adibidea. Halaber, lanerako mandoa, lehen festaren ezaugarri nagusienetakoak, merezitako fama zuena, ia ez zen aurkeztu, eta, ordainez, buru bakar bat ere ez zen saldu. Lehen bi eguneko feria zena, egun erdi bakarrera murriztu da, Udalaren aldetik ere ez baitirudi bultzatzeko gogo handirik dagoenik. Altsasuko feriak, ordez, badu horretan zertan poztu, abereak gutxitzen diren neurrian nagusitzen baitira Ferial kaleko ekitaldiak, bai Udalak bultzaturik bai bizilagunen eskutik.

Kastejon

Erromatarren garaiko aztarnak aurkitu dituzte

IRUÑEA

Aurkikuntza pasa den irailaren 14etik 25era bitartean Montecillon egin ziren azterkuntzetan egin zut, eta Juan Jose Bienes Calvo azterkuntzaren zuzendararen ustetan, duela 1.500 urte-takoa izan liteke. Bertan pareta batzuk aurkitu ditzute, oso ongi zehaztuta, eta erromatarren garaikoa da. Bienes esanetan, bi mairu nabari da aurkikuntza. Lehendabizikoa II. mendearen hasierakoa da, eta bigarrena, V. mendekoa. Eraikuntza eta ondoan zegoen lurraren muga zehatzak ezagutu ahal izan dira, eta aurrerantzean beste azterkuntzak egingo direla iragarri dute arduradunek.

Feriak, maldan behera.

Zentroniko

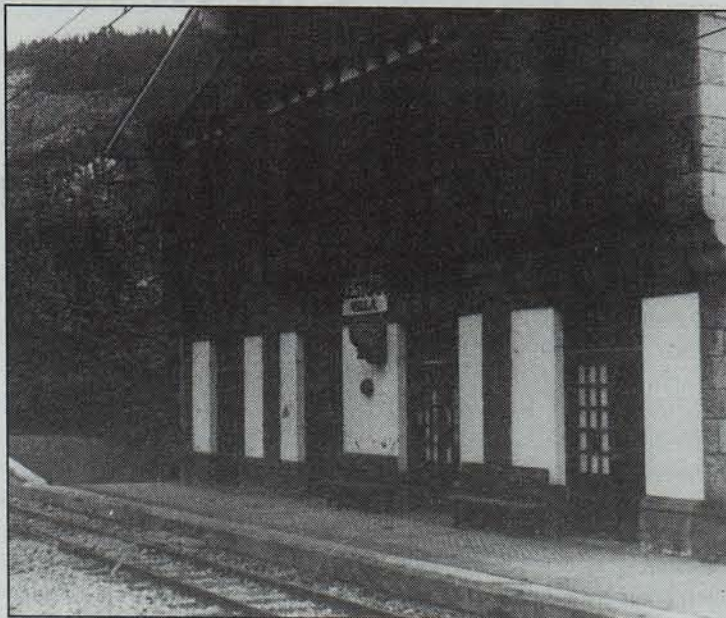
Tren geltokiko lanak amaituta

IRUÑEA

Zentronikoko tren geltokiko lanak amaituta daude, Renfe Espainiako trenbiden enpresa Nafarroa osoan egiten ari den modernizazioaren barruan. Egitasmo horretan, Julio Reyero Nafarroako gerenteak adierazi zuenez, bertan dauden bederatzi geltokietan lanak egingo dira, 300 milioi pezetako aurrekontuarekin.

Zentronikokoarekin batera, Altsasu, Iruñea, Tuter, Erriberri, Tafalla, Alesbes, Kastejon eta Martzillako geltokiak hobetu eta berrituko dira, nahiz eta bertan egingo diren lanak oso garrantzizkoak ez diren izango. Aipatu geltoki guzti hauetako lanak hasiak direla dagoeneko, eta soilik horniketarako azken lanak falta dira.

Horrela, ez dira distribuzioa eta azpiegitura aldatzeko lanak egin, baina Iruñekoan, kasu, atal-londoaren distribuzio berria egin da, eta kafetegia ere aldatu egin da. Egun, nasa eta markesinetan zenbait hobekuntza egiten ari dira. Lan hauen aurrekontua 70 milioi pezetakoa da. Renfek Na-

Nafarroako bederatzi geltokitan hobekuntzak egin dira.

farroan gastatu nahi duen aurrekontu honen barruan, Tuter inguruan egin behar diren maila ezberdineko lau pasabide sartzen dira.

Bestalde, Merçe Sala Renfeko lehendakariak Nafarroa bisita lezake heldu den astean, hain zuzen ere, aipatutako hobekuntzaren bat inauguratzeko. Enpresaren iturriek zeharo baieztatu ez badute ere, Tafallako geltokia izan liteke aukeratua horretarako.

Orobat, trenbide gehiago daude Iruñeko geltokian pasa den urriaren 18az geroztik, bereziki Gijon eta A Coruña joaten diren zerbitzuen artean. Halaber, Zaragoza, eta Madrilerako bidea egiten dutenak ere ugaritu egin dira.

Bestalde, Merçe Sala Renfeko lehendakariak Nafarroa bisita lezake heldu den astean, hain zuzen ere, aipatutako hobekuntzaren bat inauguratzeko. Enpresaren iturriek zeharo baieztatu ez badute ere, Tafallako geltokia izan liteke aukeratua horretarako.

IRURTZUNgo Ingurugiroari buruzko Astea egiten ari da egunotan Arakilgo hirian, pelikulak, erakusketak, hitzaldiak eta zaborraren birziklapenari buruzko kanpainarekin batera. Gaur, ostirala, mahaingurua izanen da arratsaldeko 8etan, Kultur Etxean, eta bertan hirigintza eta ingurugiroa aztertuko dira. Bihar Trinitatera txangoa eta afari begetarianoa izanen dira, eta igandean, laborantza tresnen erakusketa herriko plazan.

LEITZAko Sarrio enpresaren lan istripuen kopurua, arlo horretan batezbestekoaren erdia da, enpresako iturriek jakinarazi dute-nez. Haien arabera, istripuen kopuru eskasa oso lotuta dago duela gutxi martxan paratutako Prebentzio Kanpainarekin.

ORBAITZETAko Udalak 'zonalde ez nuklearra' izendatu zuen bere dermioa egin zuen azken udalbatzan. Halaber, soldadutzarekin bat datorren edozein ekintzari uko egitea erabaki zuen Udalak. Mayi Txapar bertako alkatea epaitegira eraman dute zentzu berean hartutako zenbait ekintzaren kariaz, eta paratutako isuna —100.000 pezeta— zinegotzien artean ordaindu zuten.

KORELLAko Pasiotarrek ezetza eman diete bertako San Jose zahar egoitzan dauden aitonamonak jasotzeko Udalak egin dien eskakizunei. Egoitza konpontzeko lan handiak egin beharrean dago, eta Udalak aukera guztiak aztertu ditu zaharrak Korellatik atera ez daitezen. Azkenean Villarrek basilikaren ondoan Pasiotarrek duten egoitza aukeratu zuten, baina hauek ezetza eman dute, bertan egin behar diren gogo-jardunekin bat ez datorrelakoan. Udalak bere kezka adierazi du prentsa ohar baten bidez, lanak iraun bitartean —urtebete t'erdia— Castellora joan bailitezke zaharrak.

AZKOIENgo pasabide zaharrean hilda aurkitu zuten joan den astelehenean Francisco Javier Lacruz Kaparrosoko bizilaguna, sobredosi batek jota. Honekin bost dira dagoeneko aurtan Azkoienaren arrazoi berberetatik hil diren gazteak. Izan ere, urtearen hasieran neskatxo bat aurkitu zuen Udaltzaingoak, eta pasa den abuztuaren 3an 22 urteko beste mutil bat aurkitu zuten Osasun etxearen atzekaldean, besoan artean xiringa zuela.

Nafarroako Foruaren Hobeagotzearen 9. artikulua honela dio: «Gaztelera da Nafarroako hizkuntza ofiziala. Euskarak ere hizkuntza ofizial-maila izango du Nafarroako eskualde euskaldunetan. Foru lege batek eskualde horiek zehaztu, euskararen erabilpen ofiziala arautu eta Estatuko legeria orokorraren xedearen barruan, hizkuntza horren irakaskuntza ordenatuko du». Hau da euskararen garapena bultzatzeko dagoen trabarik handiena, eta hurrengo egunetan hasiko den Euskararen Legearen aldaketarako eztabaidak ere hor izango du oztopo gaindiezina. Indarrean jarri zenetik sei urte betetzerakoan aurkeztuko da proiektu berria, baina oinarritzko akatsa zuzendu gabe, berriro ere: Nafarroa osoan euskalduna izateko eskubidea ukatzen duena, hain zuzen ere.

Oinarritzko eskubide eske

ALBERTO BARANDIARAN / IRUNEA

Lege hau aldatzeko eztabaidak duela zazpi urteko protagonista berberak izango ditu: sozialistak eta nazionalistak. Erregionalistek, orain ere, orduko jarrera izanen dute, indiferentziarena, hain zuzen ere. Orain ere, duela zazpi urte bezala, legea sozialisten menpe egonen da, giltza haiena da.

Hurrengo egunetan osatuko den lan talderako jarrerak nahiko zehaztuta daude. Eusko Alkartasunak aurkeztu du horretarako egitasmo osatuena, eta puntu guztiak ukitu ditu tartean.

Herri Batasunak, berriz, zenbait proposamen erë aurkeztu ditu, eta azpimarratzekoa «erabileraz sozialari» eman beharreko bultzada eta administrazioa euskalduntzeko egitasmoaren beharra. Euskal Ezkerrak (EUE), ere bere ekarpena aurkeztu zuen duela bi aste. Hiru proposamenen punturik azpimarragarrienak ditugu bilduak ondoko koadroan.

Baina talde abertzaleen asmo hauek berriro topo egingo dute Nafarroako alderdi nagusien nahiekin. Sozialistek, Aladino Colin bere bozeramailearen birtatez azaldu dutenez, legea aldatu bai baina aldetan banaketa ez ukitzeko beren asmoa iragarri dute, eta borroka, berriro ere, legea aurrera ateratzeko gutxieneko puntuak eustea izango da. Historia errepikatzen da.

HISTORIA GOGORAK EKARRIZ

Gaur egungo legearen aurreproiektua 1985eko urriaren 24ean aurkeztu zuen PSN-PSOE, eta berehala nabarmendu zen bide zaila izango zuela aurrerantzean. Izan ere, oposizio indartsua jaso zuen abertzale eta euskalzaleengandik, eta gaur egungoa baino franko murrizta eta estuagoa zen. Ere euskaldunak 43 udal hartzen zituen barnean —egun 62 dira—, eta ez zegoen eremu mistorik. Protestaldi franko izan zen orduan, eta, 1986ko iraila arte atzeratu zen legearen plazaratzea. Tartean, sozialistek saioak egin zituzten abertzaleekin, adostasun bila, eta horren ondorioz, egungo Euskararen Legearen oinarria aurkeztu zen.

Urriaren 29an osoarekiko emendakin bana aurkeztu zuten UPN, Talde Popularrak eta EAK, eta hirurak bota ziren atzera. UPNren jarrera izan zen eztabaidatuena, eta Javier Markotegi egungo Kultura kontseilariak, kasu, gogor kritikatu zuen artikulua batean legea bera, «nafarren interesekin bat» ez zetozelekoan. Alliren jarrerak ere lerro franko jaso zituen egunkarietan, bere taldearekin ustezko desadostasunak zirela eta.

Egungo Legea

- Nafarroako hizkuntza ofiziala gaztelania da.
- Hiru zonalde daude: euskalduna, mistoa eta ez euskalduna.
- Navarra da Foru Komunitatearen izena eta euskara erabili ahal izango da euskal eremuan, Foru administrazioarekin harremanetan.
- Euskararen irakaskuntza soilik eremu euskaldunetan ziurtatuko da, maila ez unibertsitarioetan.
- Administrazioak euskararen erabilera bultzatuko du komunikabideetan, eta laguntzak emanen ditu horretarako.
- Foruaren Hobeagotzearen 9. artikulua arautuko du lege hau.

EA

- Nafarroako hizkuntza ofizialak euskara eta gaztelania dira.
- Bi zonalde daude: euskalduna eta mistoa. Nahi duen udala mistotik euskaldunera pasa daiteke.
- Foru Komunitatearen izena 'Navarra-Nafarroa' izanen da eta Foru administrazioa eta Estatuko administrazioan euskara erabiltzeko baliabideak jarri behar dira.
- Nafar guztiak dute euskaraz eta euskara ikasteko eskubidea, eta Gobernuak goi mailetan euskara ikasi ahal izateko baliabideak paratuko ditu. Ere euskaldunak sartuko da. Ikastolak Foru Dekretu baten bidez arautuko dira.
- Administrazioak euskarazko komunikabideak sortzeko ahalmena izango du.

HB

- Euskara hizkuntza ofiziala izanen da Nafarroan.
- Nafar guztiak erabil dezakete euskara administrazio publikoekin eta barruko zein kanpoko harremanak euskaraz ziurtatzeko baliabideak jarriko dira.
- Euskaraz ikasteko eskubidea nafar guztia da eta maila guztietan ziurtatuko da. Ikastolak interes publikoko ikastetxeak izango dira.
- Administrazioak ziurtatu beharko du komunikabide publikoen elebitasuna, eta pribatuaren laguntzak emango ditu.
- Diputazioak Foruaren Hobeagotzearen 9. artikulua aldatzeko tramiteei hasiera emango die.

EuE

- Euskara hizkuntza ofiziala izanen da Nafarroan.
- Bi zonalde daude: euskalduna eta 'atzerapen historiko handikoa'.
- Euskara ofiziala izanen da Administrazioan ere.
- Irakaskuntzaren maila guztietan sartuko da euskara.
- Euskaraz informazioa jasotzeko eskubidea ziurtatzeko laguntzak emango dira.
- Foruaren Hobeagotzearen aldaketa derrigorrezkoa da.

Legeari buruzko eztabaidak azaroan burutu ziren, eta berehala antzeman zen gehiengo osoa lortu beharrik zuten garrantzia. Sozialistek hogei boto zuten Parlamentuan, eta beste sei behar zuten legea aurrera ateratzeko. Hori dela eta, eta aldaketa batzuen truke, moderatuak eta mis-

toen laguntza eskuratu zuten. Del Burgoren popularrek ere aldaketa batzuk sartu zituzten —euskararen ofizialkidetza ezabatzea alde mistoan—, eta azkenean legearen alde agertu ziren.

Eztabaidak amaituta, Parlamentuko batzarrean onartzea besterik ez zen falta, baina aurre-

tik, azaroaren 30ean, 15.000 lagunek osatutako manifestazioa izan zen legearen aurka. Abenduaren 2 eta 3ko batzarretan onartu zen proiektua, aldeko 29 botorekin —PSN, moderatuak, popularrak eta talde mistoa—; eta 14 abstentziorekin —UPN eta EA—. HB ez zen azaldu.

Cabases: «Dena ezinezkoa bada gutxienekoa lortu behar dugu»

A.B. / IRUNEA

EGUNKARIA.— Proposamena aurkezteko orduan, «politikoki errealista» zela aipatu zenuten, baina PSOE-PSNk esan du oraingo zonen banaketa aldatzearen aurka dagoela. Aldaketa hori da, hain zuzen, zuen proposamenaren oinarrietako bat. Zerenolako aukerak ditu proiektu honek aurrera egiteko?

INAKI CABASES.— Aukerak ez ditugu ezagutzen baina gu saiatuko gara zona mistoa oraingo eremu euskaldunera eramaten. Zoritxarrez, uste dugu askoz gehiago ezin izango dugula egin. Bide horretan, lege honek dituen debekuak ezabatuko genituzke. Horretaz gain, zenbait aurrerapen ere lor daitezke proiektu honen bidez, hala nola, Foru Administrazioa eta Estatuaren administrazioaren hizkuntza estatuak gehitzea. Nik uste dut proiektu honek aurrera egin dezakeela, debekuak kentzen bait ditu, azken finean. Zona euskalduna mantentzea, iraigarria

Inaki Cabases.

JOXE LACALLÉ

izateaz gain, hizkuntza eskubideen kontra doa erabat, ez bait dio lekuri uzten bakoitzaren nahiari.

EGUNKARIA.— UPNk garbi esan du ez duela legea ukitu nahi. Nola baloratzen duzue jarrera hau?

CABASES.— Jarrera honek gezurtatu egiten ditu Allik orain arte egin dituen keinuak eta adierazpen guztiak, eta argi eta garbi erakusten du UPN, Allirekin edo Alligabe, lehen zen gauza bera dela.

EGUNKARIA.— HBk eta EUEk

ere zenbait proposamen aurkeztu dute. EAK bere gain hartuko al lituzke proposamen hauek?

CABASES.— Jakina baietz, baina euskarari ofizialkidetza emateko proposamen guztiak soilik 9 boto izango lukete Parlamentuan. Horregatik, dena ezin badugu lortu aurrera jo behar da ahal den neurrian, beti gutxieneko puntuak ahaztu gabe.

EGUNKARIA.— Eta zeintzuk dira EAren gutxieneko puntuak?

CABASES.— Orain aurkeztu dugun proposamenarekin jasotakoak.

EGUNKARIA.— Euskararen Legeaz hitz egiterakoan, ezinbestekoa da Foruaren Hobeagotzearen 9. artikulua aritzea. Posible ikusten duzu, epe laburrean, hori aldatzea?

CABASES.— Gaur egun, ezinezkoa dirudi. Guk aspaldidanik daukagu honi buruzko moztio bat prestatuta, baina ez dugu aurkeztu, ez bait litzateke aterako. Artikulu hau euskararen benetako normalizaziorako trabarik nagusia da, baina oraindik ez dugu behar den indarra hori aldatzeko.

BEGOÑA ERRAZTI, Ikastolen burua.

«Euskal irakaskuntza ziurtatu behar dute»

1.— Guk argi daukagu legea aldatu egin behar dela. Legea erregulazio bat izan da. Hobetzearen 9. artikuluan aldearena jadanik aipatzen baita. Beraz, erregulazio hori zeozer bada eta lehen ez zeuden aukera batzuk ematen ditu. Baina lege honek egiten duen aldean banaketarekin, jakina ez gaudela ados. Hala ere, lege honek argudioak eman dizkie euskararen kontra zeudenei, 'zerbait' eman digutelako.

2.— Aldaketak onera badira, oso ondo. Gure ustez, irakaskuntza euskaraz egiteko aukerak izan behar dira, Tuteran, Etxarrin, Burlatan eta Lesakan.

3.— Gure proposamena hori izango litzateke, eskubidea eskuratzea toki guztietan euskarazko irakaskuntza izateko. Foruaren Hobetzearen 9. artikulua aldatzea oso zaila izango da, lege organikoa baita. Horregatik, azken finean berdin zaigu zer-nolako banaketa egin behar den edo nola, baina euskarazko irakaskuntzarako eskubide hori eman behar dute.

ELENA ETXALAR, AEK-ko arduraduna.

«Hizkuntz plangintza zabala behar da»

1.— Lege honek, egoera soziolinguistika aitzakiatzat hartuta, markatzen duen zonifikazioak diskriminazioa sortzen du, euskarari mugak jartzen baitizkio, euskara ez garatzeko hain zuzen. Halaber, helduen euskalduntze-alfabetatzea arautzeko dekretuak ez die inolaz ere beharrei erantzuten, irakasle izateko paratzen dituen baldintzak errealitatea ikusi gabe eginak baitaude. Beraz, euskalduntze prozesua oztopatzen du lege honek.

2.— Zenbait alderdik egin dituzten proposamenetan lege honek dituen hutsune nabariak agerian gelditu dira. Hizkuntz plangintza zabala beharrezkotzat jotzen dugu.

3.— Euskararen berreskurapena ahalbideratuko duen hizkuntza politika disenaitu behar da, Nafarroa osoan euskararekiko motibazioa eta erabilera sustatzeko eta tokiz tokiko berezitasunak aintzakotzat hartzeko. Horrela eginez gero, zonifikazioak ez du inolako zentzurik egoera soziolinguistikoa oinarritzat hartuko baita. Plangintza hau arlo guztietan gauzatu behar da.

Euskararen inguruan dabilen talde oro hemen biltzea ezinezkoa izanik, horien artean gure ustetan esanguratsuenei egoera berriari buruz hiru galdera egin diegu:

1.— Zein izan da Euskararen Legeak zuri edo zure erakundeari jarritako trabarik handiena?

2.— Zer deritzozu EAK egindako proposamen berriari?

3.— Zer falta da edo zer sartuko zenuke lege berrian?

JOSE MARIA SATRUSTEGI.

«Kasu bakarra da hau Estatu osoan»

1.— Euskaltzaindiak askotan esan du lege honen akatsik handiena Foruaren Hobetzearen 9. artikulua dela. Kasu bakarra da Estatu osoan bi hizkuntza dituzten autonomietan hizkuntza bati ofizialtasuna ukatzen zaiona. Hemen gaztelera da ofiziala eta mintzo den tokian bestea ere ontzat hartuko da. Hori da akatsik handiena. Bigarren ostikoa hiru zonetan banatzea izan da. Bi hauek dira inon gertatu ez den bezalako zapalkuntzaren legezko ostikoak.

2.— Hemen bi lege hartu behar dira kontutan: Foruaren Hobekuntza —eta hori ez da ukitzen orain—, eta Euskararen Legea. Eta hau da hobekuntzako lege hura gero hemen praktikan aurrera eramateko neurriak hartzen dituen legea. Orain aurkeztutako proposamenan hiru puntu azpimarratuko nituzke: hedapenerako lege honen izenburua —Euskararen Legea—, bigarrenik, euskara hizkuntza ofiziala izango dela Nafarroan eta hirugarrenik, hiru eremutik bira pasatzen dela. Eta bigarren honetan oraingo zona mistoaren eskubideekin. Ez da soluzioa baina aurrerapen bat da.

3.— Gure proposamena, jakina, hobekuntzaren 9. puntua aldatzea izango litzateke. Hau da, euskara ofiziala Nafarroa osoan. Bitartean, gure ehorzleen eskuetan uzten dugu euskara.

SAGRARIO ALEMAN, IKAKoa.

«Ofizialtasunik gabe legeak ez du balio»

1.— Zuzenean, euskalduntze-alfabetatze munduari Vascuencearen Legeak ez dio traba berezirik jarri, baina bai euskarari, jakina, ofiziala ez delako eta euskaraz ez daitekeelako bizi. Orduan, euskarari traba jartzen dion neurrian, geuri ere bai, horretan ari garelako.

2.— Euskarak ofiziala behar du izan Nafarroa osoan, nafar guziok eskubide berberak ditugulako bizi garen tokiak bizi. Beraz, legeak onartu behar ditu eskubide horiek. Hobetzearen 9. artikulua aldatu gabe nola egin daitekeen? Hori legegilen zeregina da. Proposamen gehienetan ez da hori agertzen, eta hori egiten ez duten heinean, legeak, aldatuta ere, ez du balio.

3.— Gure proposamena, hain zuzen ere, hori da, Nafarroa guzian ofizialtasuna lortzea eta Administrazioak erantzutea eukaldunoi. Beste proposamenak, euskalduntzeari dagokionak, dohaintasuna lortzea eta onarpen ofiziala eskuratzea lirateke. Baina hori epe luzerako.

EUGENIO ARRAIZA, Eusko Ikaskuntzakoa.

«Komunikabide atalean ez dago berrikuntzarik»

1.— Trabak aurkitu ditut euskal alderik ez zegoelako. Agiriak euskaraz egin eta bidali eta Iruñean ez diete erantzuten, eta, beraz, ez da ziurtatzen eskubide hori. Toponimiarekin, berdin. Halaber, nafarren eskubideen banaketarekin, zenbait lekutan ez dute euskaraz bizitzeko ahalmena. Iruñean ere ez dago elebitasunik.

2.— HBkoak eta EUEkoak prentsaren bitartez ezagutzen ditut. EAKoa oso ongi iruditzen zait aldeari dagokionez, baina harrituta nago komunikabide atalean ez baitute ezer ere aldatu. Jartzen dute Nafarroako Gobernuak ahalmena izango duela komunikabideak sortzeko, baina hori bagenekien. Eskatu dizkigute proposamenak eta ez dituzte kontutan hartu.

3.— Nere proposamena hori izango litzateke, euskal komunikabideena, bi ataletan: edozein nafarrek badu eskubidea hemengo informazioa euskaraz jasotzeko, eta badu eskubidea bere irizpideak euskaraz azaltzeko. Gobernuak ziurtatu behar ditu bi eskubide horiek.

Sei urtetako balorazioa

Euskararen Legea onartu zenetik (1986ko abenduan) egundaino baloratzeko, lege horrek onartu aurretik egin zuen bidea eta prozesua aipatzea guztiz argigarria iruditzen zait. Horrela baino ezingo baitugu ulertu zergatik gabiltzan, legeak oraindik sei urte ez dituela irak, aldatzeko bideetan. Gainera, ene ustez, euskarak Nafarroan duen egoera erdizka baino ez dugu koponduko Foruaren Hobekuntzaren 9. ataleko ofizialtasun osagabeak ezartzen duen arazoa garbitu dezagun arte.

Hori bai, posibilismoa behar da une bakoitzean lorgarri den guztia lortzeko eta oraingo honetan plazaratu dugun aldakuntzak esanahi sakona du.

Ataurreko ohar horien ondoren, azken urteotan gertatu denari begi

eman diezaiogun. Euskar-Legea onartuz gero, euskarak Nafarroan erakunde mailan izan duen gertakariarik garrantzitsuenak Hizkuntza

Politikarako Zuzendaritza Nagusiaren sorrera izan da, Eusko Alkartasunak bultzatuta, hain zuzen.

Zuzendaritza horren lana erakunde esparruan euskararen alde sortutako ekinbideak bildu, egokitu eta bultzatzean datza.

Neroni zuzendari izan nintzen garaian, 88tik 91ra eginakoa lana honako puntu hauetan laburbildu daiteke:

1.— Euskara sustatzeko ekinaldiak, euskaldunek beraiek baliotsi zezaten.

2.— Funtzionarien euskalduntzea: mila bat langile euskalduntzen, Gobernuaren euskaltegi berri batean, hogeitazirekin.

3.— Irakasmaterialgintza. Programa multimedia, esaterako, 'Euskara Nafarroan'.

4.— Kultura-ekinbideei babes, komunikabideei dirulaguntzak emanez, liburuak argitaratuz, eta abar.

5.— Udalei laguntzak, udal-egiturak euskalduntzeko, horretarako udaletak euskara-zerbitzuak sortuz.

6.— Nafarroako toponimia lantzeko programak, bai toponimia nagusia eta baita toponimia xehea ere.

7.— ... Egindako lanaren zerrenda zehatzagoa egin daiteke, baina garrantzitsuenak erakunde ekinbideak direla eta gizarte eta herri-ekintzen arteko elkarlana izan dugu.

Zinez uste izan baitut beti behar-beharrezko eta ezinbesteko zitzaila, euskararen alorrean, euskararen lankide guztien arteko 'ekintza-batasuna'. Kataluniako eredu irakaspen egokia dugu, zailantzarik gabe, erakundeek eta erakundeek kanpoko laguntza-taldeak nola elkar oso dezentak ikusteko. Argi dago Nafarroan euskararen egoerak berak bultzatu behar gaituela ekintza-batasun horretan ahalgintzera, inoiz zail irudituko bazaigu ere, begibistan baitugu Euskal Autonomi Elkarteko eredu eta elkarlanik ezak dakartzan ondorio galgarriak.

ESTEBE PETRIZAN
Nafarroako Senatorea

Gazteendako Zokoa

Pagauso

Columba palumbus

Burundan leporriak
Bikoak, ezkurak eta
pagaziak jaten ditu
Ehiztarien helburua

Uso sendoena

Usoen artean handiena eta sendoena, nabarmentzekoa da buruak, gorpuarekin alderatuta, duen tamaina txikia. Franko ezaguna da Nafarroan, bereziki iparraldeko lepo eta mendietan, bere migrazioak direla eta. Irailaren azken egunetan hasten dira pasatzen, eta beren presentzia azaroaren hasierara arte antzeman daiteke.

Hala ere, urriko egun hauetan ikus daitezke kopururik handienak. Europako erdialdetik eta Mediterraneotik etorri ohi dira, eta Iberiar Peninsularen hegoaldean ematen dute negua.

Kolore nabarra dute, eta lepoalde marra txuri batek inguratzen du. Bularrean ardo kolorea dute, eta isatsa luzea oso eta beltza da muturrean. Arra eta beltza berdintsuak dira, baina azken egunetako usok herdoil kolorea dute lepoaldeko lumetan. Burundan 'leporriak' esaten diete.

Bikoak, ezkurak eta pagaziak jaten dituzte, eta usokumei, lehendabiziko egunetan, papoan egiten duten esne antzeko likidoa ematen diete. Nafarroa osoan erruten dute, nahiz eta Kantauri aldeko isurialde eta Erriberan urriagoak diren.

Elefantearen eta xaguaren ikastola

Baziren behin oihan batean bi palmondo. Bata txikia eta lehorra zen eta bestea handia eta berdea eta koko bat zuen. Udako egun batean lurrikara bat gertatu zela zirudien, baina ez, elefante lodi, potolo eta handi bat zen. Hain handia zen arroka bat zirudiela. Elefante honek izugarritzko katarroa zeukan, ez baitzen lehortu bainatu ondoren.

Hainbeste estulka egin zuen, palmondoan zegoen kokoa bota zuela. Eta kokoa hainbeste pisatzen zuen eta hain zorrotza zen, eskutoneko belarria moztu ziola. Odol pixka bat atera zitzaion, eta odola ateratzen ziztziolaketz euliak miazkatzera joan ziztziakion.

Han zegoen xagu batek den-dena ikusi zuen eta elkarriketa bati hasiera eman zion.

—Elefante gaxoa— zioen xaguak.

—Zein da?— galdetu zuen elefanteak erdaraz.

—Ez al dakizu euskaraz?— galdetu zion xaguak.

—Nor ari da nerekin?— zioen berriro elefanteak inor ez ikustean.

—Elefante, elefante!— deika ari zen xagua.

Orduan, xagua ikustean, erotuta bezala jarri zen.

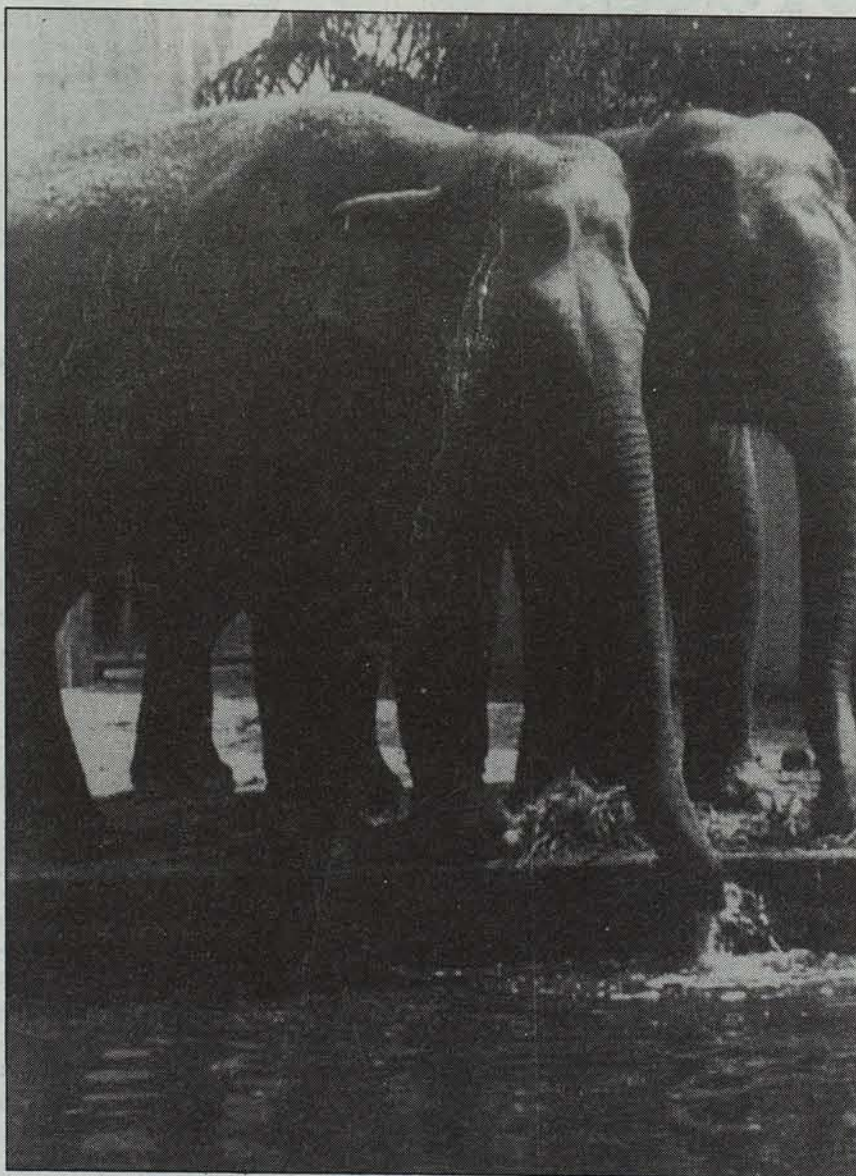
—Alde, alde, zomorro!— esaten zuen elefanteak izututa.

—Ni Iruñekoa naiz— esan zion xaguak—, eta ez dizut ezer eginen.

—Benetan?— itaundu zion elefanteak lasaiago.

—Gainera Mikel dut izena— esan zuen xaguak.

—Ni naiz Bilbokoa eta bakai-

laoa dut gustokoa.

Xaguak zeharo harrituta esan zuen:

—Bilbokoa eta ez dakizu euskaraz?

—Zoo batean bizi nintzen eta han inork ez zekienez, ezinezkoa zen ikastea— erantzun zuen elefanteak.

—Ba, ni ez. Ni Eduardo Ozkoidiren etxean bizi nintzen, eta berehala ikasi nuen— gaineratu zuen xaguak.

—Eta orain nola ikasiko dut?— galdetu zuen elefanteak.

Orduan xaguak hori entzutean berak erakutsiko ziola esan zion eta berehala ekin zioten lanari. Oihanean dagoen liburutegian liburu hauek erosi zituen: 'Euskal

hizkuntza eta literatura bat', 'Linkon', 'Bi anai' eta 'Euskarazko hiztegia'. Handik hilabete batzutura elefanteak ondo zekien euskaraz. Xaguarekin batera San Fermin deituriko ikastola bat eraiki zuen, eta biak batera zahartu ziren.

Beren semeek jarraitu zuten ikastolarekin, eta hil zirenean irudi batzuk egin zizkieten ikastolaren aurrean. Orain bi palmondo horien tartean dago ikastolarik hoberena.

Ikusten baduzu zure irakasleari belarri bat falta zaiola eta bestea oso txikia duela, pentsatu munduko irakaslerik onena izan daitekeela.

EDUARDO OZKOIDI

BASAJAUN

Ekainaren 3an izan zen. Energia nuklearraren aurkako Nazioarteko Eguna- ospakizuna zen. Tokia, Tuteran, zentral nuklear bat eraiki nahi zuten herria. Arratsaldeko lauretan, jaialdia zegoen lekuan Poliziaren lau kamioneta eta autobus bat sartu ziren. Antolatzaile batzuk agenteekin hitz egiten saiatu ziren, baina hauek pilotak eta ke poteak botatzeari ekin zioten, eta lehendabiziko lasteraldiak izan ziren.

Arratsaldeko seiak hogeitaxitan gertakizun tragikoa Ebro ibaiaren zubiaren gainean jazo zen. Kontrol bateko goardia zibil batzuk zubirantz hurbiltzen hasi ziren, han gainean, beste agenteak behartuta, jende ugari zegoen.

Polizien buruak zubia bost minututan hustutzeko agindua ematen zuen bitartean, goardia zibilak bertan zeuden lagunak armekin jipoitzen hasi ziren. Angel Moreno tenienteordeak tiro bat bota zuen pistolarekin. Gladys del Estal, Donostiako gazte ekologista altxatu zen azkenetakoa izan zen. Orduan, Jose Martinez Salas goardia zibila neskari kolpeak ematen hasi zen, Z-70 fusilarekin, eta tiro bat atera zen. Horren ondorioz, neska lurrean etzanda geratu zen: garondan tiro batez hil zen.

Estatu espainiarrak eta bere Gobernuak, Gladys hil zuen agentea ez zuen zigorra betetzera behartu, guztiz kontrakoa baizik, azken egun hauetan, Tuteran eta alkatea bertan zela, Jose Martinez Salas goardia zibila kondekoratu baitute.

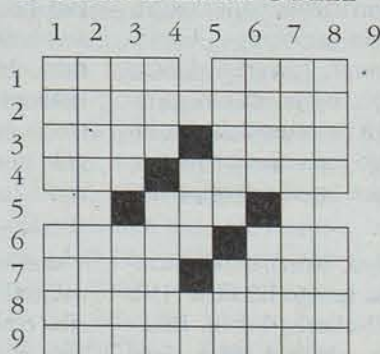
Jenero Xumekoak

Txinatiko oroigarria

Fintasun hainbesteko platerak izaki, eta Txinatik gizon irudi zatar hori ekarri behar, magikoa zelakoan. Zakarrontzira botatzera nindoa haserraldi batean. Gauaren iluna erabat barnetatuta zegoen hiriko kaleetan, nire ostean pausoak sentitu nituenean. Eutsi zidan eta zintaz hertsu zidan ahoa. Bere prakak laxatuz nire gainean jarri zen. Ezkerreko poltsaz jo nuen, eta Txinatiko irudi horrek zuen zati mehe bakarra lepoan sartu zitzaion, Ekialdeko Herio mantso eta pentsakor oparituaz. Gauza magikoek ere ohizko bideak gogoko dituzte.

JEREMIAS ERRO

KAZKARROAN

HITZ
GURUTZATUAK

EZKER-ESKUI: 1.- Lokarria, Burutu. 2.- Atabal-jole. 3.- Substantzia, Daude. 4.- Oinarritzko edaria. Pluralean ikasleek osaturiko musika taldea. 5.- Kontsonantea. Herri hizkeran Beatriz. Tona. 6.- Bizitasun handikoa. Bete. 7.- Barazki lekadun. Alderantziz ordaina. 8.- Belearren habia. 9.- Trebe. Hari zuen.

GOITIK-BEHERA: 1.- Etxeetan bizi ohi den marraskari arrunta. ...Anderson, travesti ezaguna. 2.- Otarrekin egiten dituen. 3.- Portua. Zureko goilare handia. 4.- Aita. Irain. 5.- Lehenengoa. Infusio mota. Piotasioa. 6.- Berastegiko auzoa. Joan den urtean. 7.- Kasko. Barazki mota. 8.- Irrati saio. 9.- Toka, noa. Erran.

Zaharrak Berri

Zaparretik atera eta sasia sartu.

Lan txar bat utzi, eta txar-rragoa hartu.

Basaburua

Taberna batean:

— Atzo urak mozkortu ninduen.

— Nola, urak mozkortu?

— Bai, izugarritzko euri-jasa egin zuen eta tabernara sartu behar izan nuen.

Bizi Bizian

Izenburu honekin egingo da gaur eta bihar Nafarroako Museoan Ortzadar Euskal Folklore Taldeak antolatu duen mintegia. VIII. edizioan dagoeneko, sendotasuna erakutsi dute fol-

klore eta kultura tradizionalari buruzko jardunaldiak, aurtan Ortzadarreko egoitzan ikus daitekeen Eulalia Abaitua argazkilari bizkaitarraren 'Gure aurreko andrak' izeneko erakusketak osatuta.

Ortzadar, tradizioaren talde tradizionala

P.U. / IRUNEA

Hamazortzi urtetako lanen ondotik kultura tradizionalari buruzko ikerketa arloan ezinbesteko erreferentzia bihurtu da Ortzadar taldea Nafarroan. Urte hauetan lurralde osoa zeharkatu eta mugaz bestalde ere joan dira frankotan, beti herrien nortasunaren bila. Emaitzak argia ikusten ari dira dagoeneko, eta Principe de Viana erakundeak argitaratu ditu zenbait bildumatan.

Taldea dantzariak, musikariak eta ikertzaileek osatzen dute, eta dantzak ezezik, Euskal Herriko folklorea —zentzu zabalean— eta etnografia ere ikertzea dute helburu. Jardunaldi hauek 1985ean sortu zuten ikertzaileen arteko topalekua izateko, baina ordurako lan franko eginak ziren arlo honetan.

Horretarako lehendabiziko joera azterketa sakonak egitea izan zen, taldeko partaide batek azaldu duenez. «Ibar oso bat hartzen genuen, eta goitik behera miatzen genuen: kultura, jokoak, musika, festak... Hala ere, lan itzela zen, eta kostata aurreratzen genuen. Ondoren, 1985etik aurrera, lan zabalagoak hasi ginen egiten, eta herri bakar bat, kasu, hartzen dugu orain, horko berezitasunak aztertzeke».

KANPO LANA NAGUSI Ikerketa lan hau erreztzeko gaitegi bat dute, eta bertan ohiturak, festak, egutegi folklorikoa, ihauteriak eta musika aztertzen dituzte. Lan gehienen esparrua Nafarroa izanda ere, batzuetan aritu izan dira Nafarroa Behean, Lapurdin eta Zuberoan, eta Aragoiraino ere hurbildu dira, oso gai zehatz baten bila: Erribera inguruan egiten diren 'paloteadoen' erreferentziaren bila.

Emakumea herri kulturen

PATXI ULAIAR / IRUNEA

Jardunaldi hauek folklore eta kultura tradizionalari buruzko topagune garrantzitsuenetakoa da egun Euskal Herrian, eta azpimarratzekoa da zortzi urte hauetan lortu den sendotasuna. Gaien tratamendua ere anitza izan da, eta jende ospetsua pasa da jardunaldi hauetatik, hala nola, Jose Maria Jimeno Jurio, Juan Antonio Urbeltz, Fermin Leizaola, Jose Maria Satrustegi, Jose Luis Ansorena...

Aurtengo gaiaren barruan, 'Emakumea Herri Kulturen', behialako gizartean izandako eginkizuna aztertu eta bere bilakaera azalduko dute partaideek, gai zerrenda luze baten bidez: lanen banaketa gizartean; emakumearen nagusitasunaren mitoa eta errealitatea; sinesmen zaharretan eta mitologian emearen kutsuak izan duen garrantzia, emakumeendako toki eta leku ezkutu eta debekatuak...

Partaideak biltzeko orduan, unibertsitate eta ikerketa zentroetara zabaltzen da deialdia, eta aurtan, aurrekoetan bezala, Euskal Herritik ezezik, Espainiako beste lurraldeetatik ere ikerlariak hurbilduko dira gaur eta bihar Iruñera. Zerrendaren artean azpimarratzekoak dira zenbait lan. Horrela, Fermin de Leizaolak Euskal Herriko nekazaritza tradizionalan emakumearen lanak aztertuko ditu, eta Antxon Agirre donostiarrak seroren paperari buruzko lana aurkeztuko du,

Eulalia Abaitua Allende bizkaitarraren erakusketan dauden argazkietako bat.

'Emakumeen papera herriaren erlijioan' izenburuarekin.

Bestalde, eta oso lan zehatz eta mugatu batean, Julia Fernandez Zabaleta eta Catalina Alastuey aurkeztuko ditu Iosu Txueka EHUKo irakasleak, eta Maria Luisa Mujikak nobela arrosen garrantzia aztertuko du. Galizia-

tik Celso Loureiro etorriko da, eta Carmen Ascaniok Kanarietako emakumeari buruzko lana aurkeztuko du.

IKERLARIAK BILTZEKO TOKIA

Esan bezala, VIII. jardunaldiak dira hauek, eta aurreko edizioetan landutako gaien erreparatuz gero, espezializazioa gero eta nabarmenagoa dela ezin uka. Lehendabiziko urteko gai orokorre, —'Gizarte dantza'; 'Herri musika, soinulariak eta musika tresnak'; 'Festa tradizionala eta hiri-gizarte kultura'— beste batzuk askoz ere zehatzagoak eman diete segida —'Herri kirola eta jokuak' eta aurtengo gaia, kasu—, baina helburua berbera da oraindik ere,

biltzeko tokiak ez duten gai eta ikerlariei aukera hori eskeintzea. «Jendea bere kabuz dabil ikertzen—azaldu du taldeko partaide batek—, eta unibertsitatean, Barandiaranek utzi zuenez geroztik, ez dago jarraipenik. Horrela, gure helburu nagusia iritzi desberdinak plazaratzea da».

Bilboko merkatuan sardinak saltzen, 1890 aldera.

Lanen banaketa, emakumearen nagusitasunaren mitoa eta errealitatea, sinesmen zaharretan emearen kutsuak zuen lekua eta abarreko gaiak jorratuko dira aurtengo edizioan.

Emakumearen lanari buruzko alde ugari jasotzen du Descalzos kalean ikus daitekeen erakusketak.

Fermin Garaikoetxea

.....Txistularia

Pasa den astean Iruña Dantza taldeak XX. urteurrena ospatu zuen. Igandeko ekitaldian, taldekideek omenalditxo eskeini zioten taldean hamazazpi urte egin duen Fermin Garaikotxeari. Txistularia hamalau urterekin sartu zen

taldean eta egun bertako partaide zaharrena da. Ogibidez erizaina bada ere, musikak egin du ezaguna Iruñean eta Nafarroa osoan, txistua edota bonbardinoa ezpainetan hamaiika herri eta dantzaldi alaitu baititu.

«Dezibelio gehiago behar ditu jendeak»

IZASKUN IBARRA / IRUÑEA

Fermintxo Garaikoetxea mutiko ezaguna da hagitz Iruñean zein Nafarroako hainbat txokotan. Gaztea izan arren, hogeitamaika urte besterik ez ditu, Garaikoetxeak 17 urte egin ditu txistua jotzen Iruña dantzari taldean. Iruñeko Udaleko txistulari bandan jotzen du, baita bonbardinoa ere Jarauta 69 txarangako lagunekin batera. Beti irrifartsu, igandean bere taldekideen omenaldia jaso zuen Sarasate etorbidean, Iruña taldearen XX. urteurrenean taldekoek omenaldi sorpresa egin baitzioten.

Talde guztiak bezala momentu txar eta on asko igaro dira Iruñan, eta Fermintxok haserre, ekaitz, jende falta eta beste zenbait ez-behar guztien gainetik soinu jotzen jarraitu du, beti ere irifarra galdu gabe. Fermintxoren hitzetan, «taldeetan beti izaten dira momentu txarrak eta jendeak utzi egiten du. Nik hor segitu dut eta horregatik egin zidaten lehengo eguneko omenalditxo».

Iruña Dantza taldeak bide berri bati ekin dio. Asmo berri asko dituzte ikerketa zein dibulgazio arloetan, eta Fermintxok ere parte hartu du indarberritze honetan. Txistulariaren ustez, baina, «hori ez da gizon baten gauza, talde

osoaren lana baizik».

Hamar urte zituela hasi zituen musika ikasketak Iruñeko Kontserbatorioan. Orduan txistu ikasketak ez ziren ofizialak eta hiru urte besterik ez zituen egin. «Nere familian aita eta ama dantzariak ziren eta hortikan etorri zitzaidan txistua jotzeko zaletasuna, euskal giroa baitzen etxekoa». Hamalau urte zituela Iruña Dantza taldean sartu zen txistulari, eta Kontserbatoriotik al jada, bere kabuz ikasi ditu egun jotzen dituen partitura guztiak.

70 eta 80ko hamarkadetan jende asko euskal dantzak eta txistua ikastera

sartu omen zen, baina orduan ereindakoak ez omen ditu espero adina fruitu eman. «Egun jende askok ikasten du txistua kontserbatorioan. Baina erakusten den musika kontzerturako da eta ez dira kalera ateratzen, eta instrumentu baten osasuna kalean ikusten da. Esan daiteke teknika aldetik gorakada izan dela, baina kalean beherakada izugarria somatzen da. Txistuak lehen soinu

Kale animaziorako aparta da Fermin.

JOXE LACALLE

gehiago zuen, eta orain guttiago. Normala da hori, tabernetan ere musika gutxiago entzuten zen eta orain, berriz, txistuarekin sartzen ditu batez ere. Izan ere, Iruñako taldekideekin batera galdurik zeuden zenbait dantza berreskuratu egin ditu, hala nola Doneztebeko Zapatadantza, Arruazuko Larraindantza eta abar. «Guk jotzen dugun musika dantza eta algararekin loturik dago gehienetan».

Bere ustetan, txistuaren beherakadan badu zer ikusirik soinu motela izateak. «Orain gaitero eta txarangak ohizkoak dira. Txistua motela gelditu da. Baina honek ere baditu bere abantailak, esan bezela teknikaren aukerak

gehiago lantzen baitira orain».

Garaikoetxeak euskal tradizioz jasotako abestiak jotzen ditu batez ere. Izan ere, Iruñako taldekideekin batera galdurik zeuden zenbait dantza berreskuratu egin ditu, hala nola Doneztebeko Zapatadantza, Arruazuko Larraindantza eta abar. «Guk jotzen dugun musika dantza eta algararekin loturik dago gehienetan».

Horrela izanda ere, Iruñeko Udaleko txistulari bandarekin Sarasate etorbidean jotzen dutenean alde handia nabaritzen omen dute. «Lehen jendeak dantzatu egiten zituen guk jotzen genituenak. Orain, berriz, entzutera etortzen dira. Dena den, aurtien dantza gehiago somatu da, agian euskal dantza ikastaroak ugaritu egin direlako edo».

Hala ere, festa egiteko modan dagoen musika nahiago omen du gaur egun jendeak. «Lehen posible zen txistuekin dantzaldia egitea. Orain, berriz orkestrarik gabe ezinezkoa da dantzaldia. Jen-

Txistuaren beherakadan zerikusi handia izan du soinu motela izateak. Orain gaitero eta txarangak ohizkoak dira kaleetan, eta txistua motela gelditu da.

deak gero eta dezibelio gehiago behar baititu».

Hamazazpi urteotan Fermintxok Nafarroa eta Euskal Herriko herri askotara ailegatu da, txistua ezpainetan gehienetan, beste batzutan, berriz, bonbardinoa, Jarauta 69 txarangarekin jotzen duenean. «Herri batetik bestera alde handia dago. Musikari asko egon diren herrietan nabari da gehiago ulertzen dutela». Hala ere, edozein lekutan Fermin gustora ibiltzen da. «Nire gustoagatik jotzen dut txistua eta folklore musika. Azkenotan jazz pittin bat ere egiten dugu Jarauta 69ko lagunekin».

NOSKI
JATOR

ZVLDI ERDA

